

Uvodnik • Editorial

Drage čitateljice i čitatelji, svijet istraživača dječje književnosti u 2015. godini u velikoj je mjeri zaokupljen jednom knjigom. *Aličine pustolovine u Čudozemskoj* Lewisa Carrolla pojavile su se prije 150 godina, a djelo je još uvijek podjednako intrigantno i poticajno kao tada. Ne čudi stoga da su širom svijeta pokrenuti mnogi projekti posvećeni romanima o Alici i njihovu autoru kako bi obilježili tu važnu obljetnicu. *Libri & Liberi* pridružuje im se ovim tematskim brojem. Naš je poziv na suradnju slanjem rukopisa o *Alici*, Lewisu Carrollu te kulturnome i socijalnome kontekstu povezanome s djecom i djetinjstvom 1860-ih imao dobar odjek. Sa zadovoljstvom ovdje objavljujemo jedanaest radova koji na različite načine pristupaju Carrollu i njegovu djelu. Pojedini članci donose nove i katkada neočekivane interpretacije analiziranih pripovijedi, a neke bi od tih studija mogle potaknuti i uvijek dobrodošlu razmjenu mišljenja.

Rubrika *Studije* započinje radom Željke Flegar i Tene Wertag. Autorice uspoređuju kulturno i društveno uvjetovane ideje djetinjstva i odrastanja koje se reflektiraju u različitim identitetima Aličina lika u Carrollovim knjigama iz viktorijanskoga doba, u Disneyjevoj adaptaciji iz sredine dvadesetoga stoljeća i napokon u Burtonovu filmu početkom dvadeset i prvoga stoljeća. Nivedita Sen raščlanjuje roman *S onu stranu zrcala i što je Alice tamo pronašla* (1871.) čitajući ga kao kritiku svakodnevnoga života u poslijeindustrijskoj Engleskoj i jezika koji je u uporabi u tome svijetu, pri čemu se s pomoću (ne)logičnih izričaja likova romanesknoga svijeta razotkriva neuređenost njegova jezika, što pak ne dovodi do razrješenja i jednoznačne poruke o statusu jezika. Stoga, drži autorica, tekst romana u naznačenome smislu ostavlja čitatelja u nedoumici. Erga Heller razmatra viktorijanske reprezentacije Alice kao lika predočena tekstom romana, potom Carrollovim i Tennielovim crtežima i konačno fotografijama „prave“ Alice što su ih, dakako zasebno, načinili Carroll i Julia Margaret Cameron. Autorica istražuje kako se slika Alice kao „istinske“ viktorijanske djevojke mijenja u različitim medijskim prikazima njezinih različitih uzrasta. Tomu nasuprot, Celia Brown dovodi u vezu Carrollove prikaze Alice s globalnim trendovima u znanosti, tehnologiji i istraživanju svijeta. U tome kontekstu razmatra ulogu egzotičnih i domaćih životinja u romanu o Alici te zaključuje da se ona sastoji u posredovanju

između duhovne sfere i svakodnevnoga materijalnoga svijeta. Fernando J. Soto nudi novu interpretaciju poznate „Mišje priče“ iz *Aličinih pustolovina* otkrivajući njezine korijene u tradiciji starogrčke književnosti, osobito u Eshilovoj tragediji *Erinije* ili *Eumenide*.

Sljedeća su dva rada posvećena znanstvenim i srodnim kontekstima nastanka romana i njegovih motiva, kao i recepciji djela. Tina Bilban opisuje logičke i matematičke temelje Carrollova književnoga svijeta da bi potom istražila kako se znanstvenici oslanjaju na njegova djela pri imenovanju, objašnjavanju i ilustriranju različitih pojava, stvarajući pritom sve više nazivaka i pojmova povezanih s Aličinim likom. Na sličan način, u članku koji je ujedno i njezin prvi rad, Kristina Slunjski istražuje medicinski kontekst i moguće odjeke Carrollovih zdravstvenih stanja na oblikovanje nekih motiva u djelu te bilježi i objašnjava medicinsko nazivlje proizišlo iz *Alice*.

Lidija Bernardić polazi od zanimljivoga događaja u kineskoj recepciji *Alice* 1931. godine, kada je knjiga zabranjena jer su vlasti provincije Hunan smatrale neprihvatljivom komunikaciju između ljudi i životinja kako je ona prikazana u romanu. Autorica istražuje ideološke i kulturne razloge takve odluke. U sljedećemu se radu Lana Mesmar Žegarac oslanja na strukturalističku metodologiju kako bi objasnila oblike, funkcije i značenja odsutnosti ili praznina koje je uočila u vizualnome sloju knjiga o Alici i dovela ih u vezu sa sličnim primjerima iz drugih književnih djela. Ljudmila Vasiljeva prikazuje povijest nastanka ukrajinskih prijevoda *Alice u Čudozemskoj* i provodi njihovu usporednu analizu. Na kraju Virginia Lowe dijeli s nama bilješke o iskustvima svoje djece tijekom njihovih prvih, ali i kasnijih susreta s *Alicom*, otkrivajući kako su Carrollovi tekstovi djecu potaknuli na ozbiljna filozofska pitanja i promišljanja. Na taj je način još jednom potkrijepila spoznaju da je *Alica* jedna od onih knjiga koje u dječjim čitateljima mogu probuditi skrivenu, ali neupitnu sposobnost apstraktnoga mišljenja.

U ovome broju nema radova o hrvatskim prijevodima *Alice*, pa valja podsjetiti da je prvi takav prijevod Mira Jurkić Šunjić načinila 1935. godine, iako je objavljen tek 1944. Crtež Bijeloga Zeca na koricama ovoga broja i na stranici sa sadržajem preuzet je s korica toga izdanja. To je crtež Mladena Veže, nastao po uzoru na ilustraciju Margaret W. Tarrant, čije su slike krasile prvo hrvatsko izdanje romana. Ukupno je pet cjelovitih relevantnih hrvatskih prijevoda *Aličinih pustolovina*, a postoje i dva prijevoda drugoga romana *S onu stranu zrcala*.

Što se tiče imena glavne junakinje, u hrvatskim se izdanjima pojavljuju dva oblika, „Alica“ i „Alisa“. Prvi se oblik, „Alica“, pojavljuje u svim potpunim prijevodima Carrollovih romana o Alici objavljenima u Hrvatskoj, osim u prijevodu Predraga Raosa iz 2001. godine (i novijim izdanjima toga prijevoda). Raos je u tome prihvatio prijedlog nakladnika. Naime, „Alica“ je uvriježena hrvatska inačica

imena, dok je ime „Alisa“ stiglo iz srpskih i bosanskih izdanja te iz Disneyjevih filmskih i slikovničkih adaptacija. Analiza povijesti prevođenja *Alice* na hrvatski jezik i objavljivanja djela ili njegovih adaptacija u Hrvatskoj pokazuje da su iznimke, tj. pojave imena „Alisa“ u hrvatskim prijevodima, vrlo rijetke: prijevod sa srpskoga jezika 1968., adaptacija prevedena sa španjolskoga ranih 1980-ih godina i prijevod Disneyjeve slikovnice iz 1987. Iako se u 21. stoljeću ime „Alisa“ nešto češće pojavljuje u adaptacijama, cjeloviti prijevodi, osim navedenoga, i dalje se objavljuju s hrvatskom inačicom imena. Pokazalo se, međutim, da se ime „Alisa“ u novije vrijeme redovito javlja u medijima javnoga priopćavanja, u obrazovnome kontekstu, pa čak i u znanstvenoj komunikaciji. Nasuprot tomu u ovome broju časopisa *Libri & Liberi* njegujemo tradiciju i oslanjamo se na dominantnu prevoditeljsku praksu koja je gotovo napuštena iz teško razumljivih razloga. Ovdje se u svim tekstovima na hrvatskome jeziku služimo hrvatskom inačicom imena, tj. imenom „Alica“. Naslov romana prevoditelji prenose različito, iako se najčešće priklanjaju prijevodu *Alica u Zemlji Čudesna*, u kojemu izostaje riječ „pustolovine“, a ime zemlje donosi se dvjema riječima, što katkada dovodi do grešaka u pisanju velikoga slova. Stoga knjige spominjemo pod naslovom *Aličine pustolovine* (ili *Alica*) *u Čudozemskoj*, iako još ne postoji tako naslovljen hrvatski prijevod djela, a također i drugu knjigu spominjemo pod naslovom *S onu stranu zrcala ili što je Alica tamo pronašla*, tj. potpunim hrvatskim prijevodom naslova izvornika.

Običaj nam je u rubrici *Baština* predstaviti hrvatska izdanja dječjih knjiga. Za ovaj smo broj odabrali primjere publikacija objavljenih u Hrvatskoj u desetljeću u kojemu se u Engleskoj pojavila *Alica u Čudozemskoj*. To je desetljeće snažno obilježila osoba Lavoslava Hartmana, nakladnika koji je razumio važnost ilustriranja dječjih knjiga i potrebu održavanja visoke kvalitete otisnutih slika. Njegovo djelovanje predstavljamo faksimilima ilustriranih stranica iz obrazovne serije knjiga (*Vienac*), iz jedne od prvih slikovnica objavljenih u Hrvatskoj, *Male zvěrnice*, iz knjige poučnih priča Franza Hoffmanna *150 čudorednih pripovēdakah za mladež obojega spola* te iz jednoga broja časopisa *Bosiljak* iz 1866. godine. U *Bosiljku* se pojavila ilustracija načinjena po uzoru na poznati prikaz prizora lavljega napada na čuvenoga britanskoga istraživača Davida Livingstonea, ilustracije izvorno objavljene u njegovu putopisu iz Afrike, onodobnoj svjetskoj uspješnici. Vjerujemo da taj niz slika prikladno ocrtava situaciju u Hrvatskoj 60-ih godina devetnaestoga stoljeća te daje dobar uvid u vrstu tekstova koji su se tada nudile dječjim čitateljima i koji su, premda poučni i moralistički, barem bili živahno ilustrirani i stoga oku privlačni.

Ovoga puta spominjem i rubrike koje u uvodniku obično preskačem. Međutim, ovo je posebna prigoda. Rubrika *Prikazi* donosi samo četiri teksta, ali su sva četiri prikazi knjiga o *Alici* i Lewisu Carrollu. Rubrika *Kronika* posebno je pripremljena.

U njoj donosimo osobna iskustva sudjelovanja u dvama važnim ovogodišnjim događajima posvećenima *Alici*: prvi je prikaz konferencije *Alice Through the Ages* održane u Cambridgeu, koji potpisuje Celia Brown, a drugi je događaj proslava *Alice150* održana u New Yorku, koja se sastojala od nekoliko većih i niza manjih pojedinačnih događaja, projekata i aktivnosti, a o kojoj pišu Jon A. Lindseth i Stephanie Lovett, dvoje stručnjaka koji su bili neposredno uključeni u organizaciju ključnih događaja koje je obuhvatila ta velika proslava.

Konačno, dugujem još dvije najave. Posebno je zadovoljstvo što ovaj broj, zahvaljujući ovogodišnjoj potpori MZOS-a, tiskamo u boji, no ne možemo obećati da ćemo s tom praksom i nastaviti. Drugo, na zadnjim stranicama ovoga broja naći ćete poziv na međunarodnu znanstvenu konferenciju *Stoljeće Priča* iz davnine *Ivane Brlić-Mažuranić* koja će se održati u Zagrebu u listopadu 2016. pod visokim pokroviteljstvom predsjednice Republike Hrvatske gđe Kolinde Grabar-Kitarović. Pojedina izlaganja na Konferenciji bit će u obliku studija objavljena u drugome broju našega časopisa za 2016. godinu. Time ćemo proslaviti obljetnicu koja je osobito važna za hrvatsku dječju književnost, stogodišnjicu objavljivanja *Priča iz davnine*, svjetski poznate i često prevedene klasične zbirke književnih bajki Ivane Brlić-Mažuranić, podjednako voljene i čitane tijekom cijeloga stoljeća. Srdačno vas pozivam da se odazovete pozivu i prijavite svoje sudjelovanje na Konferenciji.

Smiljana Narančić Kovač

Dear Readers,

The world of children's literature research has largely focused on one book in 2015. Lewis Carroll's *Alice's Adventures in Wonderland* appeared in print 150 years ago, but it is still equally intriguing and inspiring today. No wonder many projects dedicated to the *Alice* books and their author have marked this important anniversary all over the world. *Libri & Liberi* joins in with this special issue. Our call for papers on all aspects of research dedicated to *Alice*, Lewis Carroll and cultural and social contexts related to children and childhood was successful since we received a very good response. We are happy to present eleven papers here, offering various perspectives on Carroll and his work. Individual papers offer new and sometimes unexpected readings of the analysed narratives, some of which may invite a welcome thought exchange.

The issue opens with a paper by Željka Flegar and Tena Wertag who compare the nature of childhood and maturation represented by the identities of three Alice characters in Carroll's books in the Victorian era, in Disney's animated film in the mid-twentieth century, and in Burton's film at the beginning of the twenty-first century. Nivedita Sen analyses *Through the Looking Glass* as a critique of the structures of everyday life in post-industrial England and of the language used in that world. She claims that the text exposes its slackness in the (il)logical expressions of the characters populating this fantasy world and that the text of the novel leads to an unresolved contrast of a thesis and antithesis that are never reconciled. Erga Heller focuses on Victorian representations of Alice as a character in three different media: in the original texts, in Carroll's and Tenniel's drawings, and in the photographic prints of the "real" person taken by Carroll and by Julia Margaret Cameron. She observes how the imagery of Alice as a "proper" Victorian girl changes as she is presented in different stages of her development from a little girl to a young woman. Celia Brown, on the other hand, relates Carroll's representation of Alice with global trends in science, technology and world exploration of the time. She also considers the role of exotic and domestic animals that appear in the narrative, explaining that they act as mediators between the spiritual sphere and the everyday material world. Fernando J. Soto offers a new interpretation of the famous "Mouse's Tale", detecting its origins in the tradition of Ancient Greek literature, in particular in Aeschylus's play *The Eumenides* or *The Furies*.

The next two papers are concerned with the scientific contexts of the novel, its motifs, and its reception. Tina Bilban explores how logic and mathematics support Carroll's literary world, and, secondly, how scientists of different fields of expertise refer to his heroine in naming, explaining and illustrating various phenomena, creating a multitude of Alice-related terms and concepts. In her *Debut Paper*, Kristina Slunjski explores the medical context and possible reflections of Carroll's health conditions on some motifs in his book and goes on to record and explain medical terminology based on *Alice*.

Lidija Bernardić focuses on an interesting episode of the Chinese reception of *Alice*, the 1931 ban of Carroll's book, which happened because the communication between human and animal characters on an equal basis was considered inappropriate by the authorities of the Hunan province. The author addresses specific ideological and cultural foundations for such a decision and then explores children's supposed proximity to nature as an explanation of why Alice, as a child, understands animals in her literary world. In the next paper, Lana Mesmar Žegarac adopts structuralist methodology to explain forms, functions and the significance of absences or blanks found in the visual aspects of the *Alice* books and some other literary works. Ljudmila Vasiljeva offers an extensive overview and a comparative analysis of several aspects of Ukrainian translations of *Alice*. Finally, Virginia Lowe shares with us the records of her children's experiences of their early and recurring encounters with *Alice*, revealing that Carroll's texts inspired their serious philosophical thoughts and considerations. Thus, she provides another testimony that *Alice* is one of those books that unmistakably waken children's undeniable potential for abstract thinking.

This issue does not bring an account of Croatian translations of the *Alice* books. Therefore, it is perhaps useful to present basic information here. *Alice in Wonderland* was first translated into Croatian by Mira Jurčić Šunjić in 1935, but her text was published only in 1944. The picture of the White Rabbit on the front cover of this issue of *Libri & Liberi* and on the contents page is from the front cover of the first Croatian edition of *Alice in Wonderland*, drawn after Margaret W. Tarrant's illustration by the Croatian artist Mladen Veža. In all, there are five full-text Croatian translations of the book, the most recent one by Luko Paljetak in 2002. *Through the Looking Glass* was first translated by Mira Buljan in 1962, and again by Antun Šoljan in 1985. He actually translated both *Alice* books for a combined edition in 1985.

It is our custom to present Croatian texts in the section *Dusty Covers*. For this issue we have chosen examples of publications from the Croatian scene in the decade in which *Alice in Wonderland* first appeared in England. Those years

were marked by the figure of Lavoslav Hartman, a publisher who understood the importance of illustrating children's books on a regular basis and of the need to maintain a high quality of published pictures. His activity is exemplified by the facsimiles of the illustrated pages of an educational series of books (*Vienac* [Wreath]), from one of the first picturebooks printed in Croatia, *Mala zvěrnica* [The Little Bestiary], from a book of translated didactic stories by the German writer Franz Hoffmann, *150 éudorednih pripovédakah za mladež obojega spola* [150 Moral Tales for Young People of Both Genders], which was very popular as children's reading at the time, and, finally, from a 1866 issue of *Bosiljak* [Basil], the first Croatian magazine for children, youngsters and common people. It shows an illustration after the famous print depicting David Livingstone's escape from a lion from his widely read travelogue. Hopefully, this array of images paints a picture of the situation in the 1860s in Croatia, and of the kind of texts offered to child readers at the time, perhaps rather didactic and moralistic, but at least attractive and vividly illustrated.

I turn to two sections that usually go unmentioned in the editorial. However, this is a special occasion. The *Reviews* section brings only four texts, but all of them present publications about the *Alice* books and Carroll's work. The *Events* section is a special treat, because we have personal accounts of two great events this year: the *Alice Through the Ages* conference in Cambridge, by Celia Brown, one of the participants, and the celebration *Alice150* in New York, by Jon A. Lindseth and Stephanie Lovett, two people closely involved in organising the most important events of this huge celebration.

Finally, two announcements. It is a special pleasure to be able to publish this issue in colour (although we cannot promise to continue with this practice). Secondly, at the end of this issue, please find the second call and the submission form for the International Conference *A Century of Ivana Brlić-Mažuranić's Croatian Tales of Long Ago* to be held in Zagreb in October 2016 under the auspices of the President of the Republic of Croatia, Mrs. Kolinda Grabar-Kitarović. Some of the papers presented at the Conference will be published in the second issue of *Libri & Liberi* for 2016, to mark the centenary of this classic Croatian collection of literary fairy tales aimed at young readers, which, just like Brlić-Mažuranić's children's novel *Hlapich the Apprentice*, is acknowledged worldwide, and has been translated into numerous languages. You are warmly invited to join us at this event.

Smiljana Narančić Kovač

At the door. Sir John Tenniel. *Alice's Adventures in Wonderland*, 1865, p. 8.
Pred vratima. Sir John Tenniel. *Alice's Adventures in Wonderland*, 1865., str. 8.